

PRENOVA PASTIRSKEGA NASELJA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

UDK 711.168
COBISS 1.04 strokovni članek
prejeto 24.10.2005

Renewal of a shepherd settlement in the Triglav National Park

izvleček

V "Triglavskem narodnem parku" so pravila igre pri prenovi, obnovi, spremembi vsebin, torej pri poseganju v obstoječe, več ali manj prepovedani. S študentom Tomažem Mohorkom sva z njegovo diplomsko nalogo skušala legalno, z vsemi oblikami prepričevanja in dokazovanja o pravilnosti takega posega, prenoviti in obnoviti pastirsko naselje v TNP. Projekt ni bil legaliziran, aktivna prenova namesto ozko omejenega varovanja kulturne dediščine ni bila s strani strokovnih služb in celo oblasti nikoli razumljena in odobrena. Projekt sva nadaljevala in ga realizirala s čvrstim prepričanjem, da je bolje prenoviti kot pustiti propasti, seveda ob spoštovanju določenih krajinskih, urbanističnih in arhitekturnih kvalitet avtohtonega okolja.

Naloga vzpostavlja v obnovljenih objektih novo vsebino. Samo del naselja se prenovi v turistično apartmajsko ponudbo, vse ostalo se prenovi za prvotno dejavnost. Pastirsko naselje tako prične živeti novo, sodobno življenje, v sožitju primarne dejavnosti, ki nudi sodobnemu turistu, naveličanemu stereotipov klasične turistične ponudbe nove oblike in načine aktivnega preživljanja počitnic. Prenova spoštuje vodoravne in navpične gabarite, uporabo avtohtonih materialov. Uvaja pa sodobne bivalne kvalitete v obnovljenih pastirskih kočah za turistično ponudbo. Prenova vsebuje tudi sanacijo sirame, ki s svojo aktivnostjo ponuja turistom nova doživetja, ki so navezana na proizvodnjo in pokušnjo različnih vrst avtohtone pridelane sira. Projekt bo torej skušal odgovoriti na temeljna vprašanja preнове in obnove propadajoče kulturne dediščine, obenem pa pokazal poti in načine, kako doseči spoštovanje preteklega in vmeščanje novega, ki to preteklo spoštuje in nadgrajuje.

ključne besede:

Prenova, obnova, spoštovanje obstoječega, kulturna dediščina, spremembe, nove vsebine.

abstract

In the Triglav National Park the game of renewal, refurbishment, change of content, in short intervening in extant structure, is as a rule more or less prohibited. With student Tomaž Mohorko, whose diploma thesis was about the renewal and refurbishment of a shepherd's settlements in the Park, we tried with all forms of persuasion to legally prove the legitimacy of such intervention. The project was never legalised; active renewal instead of narrow-minded limited protection of cultural heritage was neither understood nor approved by professional agencies or authority. We continued with the project, firmly believing that renewal versus dilapidation is the better solution, of course with full respect for landscape, urbanistic and architectural qualities of the autochthonous environment.

The task was to establish new contents in the renovated buildings. Only part of the settlement was refurbished for tourism contents, most of it was restored for the primary function. The shepherd's settlement thus begins a new, modern life, existing in harmony with the primary activity, thus offering the modern tourist, tired of stereotype classical tourist offer, a new form and method for enjoying active holidays. The refurbishment respects horizontal and vertical dimensions and use of autochthonous materials. It nevertheless integrates modern living qualities and tourist offer in the refurbished shepherd's cottages. The renewal also includes restoration of the dairy for cheese production, whose functioning offers tourists a new experience, one linked to production and sampling of various locally produced cheeses. The project will therefore try to answer the basic questions about renewal and restoration of dilapidating cultural heritage, and simultaneously try to show passages and methods of respecting the past, while introducing the new, which is respectful and upgrading for the former.

key words:

Renewal, refurbishment, respect of the extant, cultural heritage, changes, new contents.

Zakon o Triglavskem narodnem parku, sprejet leta 1981, določa natančen potek meje parka in deli območje na robno in osrednje. Vsak od teh delov ima predpisan določen režim varovanja, ki ima namen zavarovati in ohraniti naravne in kulturne vrednote. Tu se srečujeta alpska in primorska avtohtona arhitektura, dva tipa naselij, dve naravni krajini in dve različni etnološki in kulturni dediščini. V resnici pa vse te vrednote vztrajno propadajo, togi zakoni in predpisi ne dopuščajo sodobne preнове, ki bi z novimi oblikami uporabe zagotavljala vsaj tista sredstva, ki zadostujejo za ohranjanje teh vrednot. Vse območje Triglavskega narodnega parka ima zastarelo in propadajočo infrastrukturo, ki se ne vzdržuje in še naprej propada. To ohranjanje obstoječega gre celo tako daleč, da je boljše porušeno in uničeno, kot pa sodobno obnovljeno in prenovljeno. S temi problemi se srečujejo tudi sicer redki prebivalci stalnih, obstoječih naselij v parku, ki imajo številne omejitve pri urejanju zemljišč, gradnji in adaptaciji objektov. Taka obnova ja navadno mnogo dražja, a ne prinaša boljših in bolj ustreznih pogojev življenja in širšega bivanja. Posledice so že dolgo znane: odseljevanje ljudi v bolj prijazna in ne tako zapletena okolja. S tem pa Triglavski narodni park vse bolj in še bolj propada.

Pri iskanju legalnih poti neke smotrne obnove in preнове na tem območju ni bilo uspeha. Zato v tej nalogi skušamo korektno in strokovno pravilno rešiti propadajoče pastirsko naselje na planini Kuhinja pod Krnom pri Kobaridu. Pri tem se sklicujemo tudi na Alpsko konvencijo, meddržavno pogodbo, ki jo je podpisala tudi Slovenija. Ta konvencija se ob današnjih vsesplošnih tehnoloških in civilizacijskih spremembah, ki se izražajo v preoblikovanju in celo degradiranju tradicionalne planšarske kulturne in naravne krajine, zavzema za skladno vraščanje tehnoloških in civilizacijskih novitet v kontinuiteto sožitja starega in novega. Pri tem je bistveni pomen te konvencije

zagotavljanje sonaravnega gospodarskega razvoja alpskega sveta v zavarovanem parku s spreminjanjem politike v kmetijstvu, gozdarstvu, izrabi vodnih virov ter pri načrtovanju turističnih in športnih središč, predvsem v smislu zaustavitve izseljevanja aktivnega prebivalstva iz gorskega in hribovskega območja. Med drugim tako spodbuja razvoj okolju prijaznega turizma, seveda s preudarnim ravnanjem z razpoložljivimi naravnimi viri, upoštevanjem meja obremenitve in zmanjševanje teh obremenitev.

Ob dejstvu, da pašništvo povsod zamira, tudi večina planšarskih naselij in objektov pričanja propadati. Tako je tudi na planini Kuhinja. Gradnja turističnih objektov je v Triglavskem narodnem parku prepovedana, navkljub nekaterim dejstvom iz Alpske konvencije. Prenova v smislu ohranjanja zgolj kmetijske dejavnosti in sirarstva ni ne gospodarsko in ne ekonomsko zanimiva, saj prinaša negativno bilanco. Prenova naselja in posameznih planšarskih enot v smislu umestitve nekaterih novih vsebin, predvsem nekaj turističnih kapacitet v tkivu prav tako obnovljenih pastirskih objektov pa lahko postane zanimivo celo z načelom določene stopnje rentabilnosti, vsekakor pa idealno za ohranitev arhitekturne dediščine, kulturne krajine, vse v smislu ohranjanja obstoječega z vpeljavo novih vsebin. Prenova naselja in posameznih objektov, ne glede na vsebino mora spoštovati vsa pravila in načela gradnje v tem okolju. S temi smernicami je lahko pričela projektna naloga. Novi program torej predvideva prenovi vseh objektov naselja, večinsko v primarne, kmetijske namene, delno pa z prenovno nekaterih objektov v turistične apartmaje, za manjše število turistov v 22 posteljah, kar seveda ni obremenilno za naravno okolje. Obstoječa sirarna se prav tako obnovi in prilagodi spremenjenim obširnejšim zahtevam. V njej se pojavijo tudi nove vsebine ob seveda spremenjenih pogojih sodobnega načina sirarjenja, še muzej pridelave sira in starih sirarskih

eksponatov, multimedijška info točka, večnamenski prostor in zunanja terasa. Zasnova prenovljenih enot, tako primarnih, pastirskih kot tudi turističnih apartmajev, je zasnovana skladno s podobo obstoječega, v smislu nadaljevanja tradicije lokalne, avtohtone arhitekture. Uporabljeni so samo preverjeni materiali kot sta kamen in les ter tradicionalni načini njune obdelave in uporabe. Spremenjena je samo vsebina, torej namembnost in vse, kar je posledica te nove namembnosti.

Slika 1: Situacija - Obstojče stanje.
Situation - Extant condition.

Slika 2: Situacija - Namembnost.
Situation - Uses.

Slika 3: Situacija - Novo in obstojče.
Situation - New and extant.

shema namembnosti objektov

■ - apartma za 2 osebi	■ - restavrirana staja
■ - apartma za 4 osebe	■ - servisni objekt apartmajev
■ - apartma oskrbnika planine	■ - nov hlev (krave molznice)
■ - sirarna + večnamenski prostor	■ - obnovljena staja (ostala živina)
■ - pokrita lopa za obiskovalce	■ - obnovljena staja - servisni objekt
■ - javne sanitarije	■ - pokrito gnojišče
	— - planinska pot proti Krnu

Slika 4: Situacija - Namembnost objektov.
Situation - Uses of the buildings.

Obstojče staje, ki imajo še ohranjene nosilne zidove in so še pokrite s strešno konstrukcijo, se obnovi, pretežno za kmetijske namene hlevov ter servisnih prostorov, dve staji se obnovi kot prikaz nekdanjega bivanja in pastirskega dela na planini, osem staj pa se obnovi in prenovi v turistične apartmaje s po dvema ali štirimi ležišči. Obstojči objekti so pritlični z delno izkoriščenim podstrešjem, pravokotne oblike obodnih tlorskih dimenzij: 3.50 - 4.90 m x 4.60 - 6.50 m. Streha je dvokapna s slemen pravokotno na nagib terena, v smeri sever - jug. Etažne višine so dokaj nizke: 2 - 2.20 m. Objekti so grajeni s kamnom, stavbno pohištvo je leseno, strešna konstrukcija in medetažna konstrukcija sta prav tako leseni. Streha je krita z valovito pločevino. Objekti so grajeni na pobočju in so delno vkopani. Precej objektov je že porušeni. Pri obnovi se odstranijo medetažne konstrukcije in ostrešje. Nosilne zidove se statično obnovi z AB vezmi na vrhu stene tik pod leseno medetažno konstrukcijo. Slabše ohranjene zidove se prav tako obnovi in utrdi z injektiranjem. Medetažno konstrukcijo se izvede po vzoru obstoječih rešitev, pravokotno na slemen in se pokrije z deskami. Strešna konstrukcija se izvede pravtako po vzoru obstojče in prekrije s pločevino.

Apartma je novogradnja, s pritličjem in mansardo v izkoriščenem podstrešju. Obodni zidovi so kamniti, debeline 50 cm. Zidane so na pasovnih AB temeljih, na vrhu stene pa je izvedena AB horizontalna vez. Zadnja stena objekta je delno vkopana in izvedena s kamnom, v vkopanem delu hidroizolirana. Medetažna konstrukcija med pritličjem in mansardo je lesena, stropniki so dimenzije 16/18 cm, preko njih pa na zgornji strani pravokotno postavljene deske debeline 2,50 cm. Streha je dvokapnica z naklonom 50°, pokrita s pločevino in ima na vhodni strani večji napušč. Ostrešje je leseno s kapnima legama, pod slemenom pa sta špirovca povezana s škarnikoma na obeh straneh. Meteorna voda s strehe se odvaja kot pri obstoječih

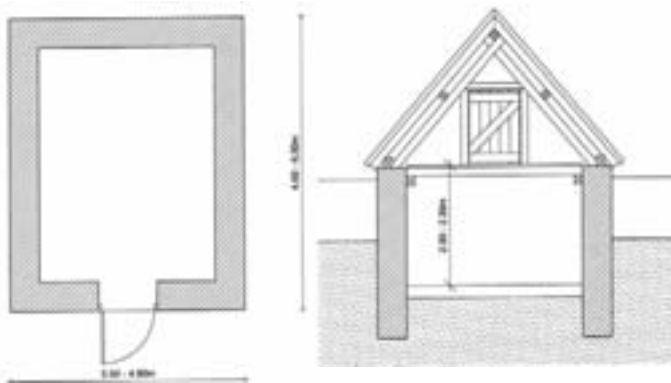
objektih prosto, brez žlebov v teren. Prednja fasada je steklena z drsnimi rešetkastimi lesenimi naoknicami. Pred objektom je bivalna terasa z lesenim tlakom.

Urbanistično je naselje deljeno na dva dela: avtohtoni kmetijski del in novi apartmajski del. Oba dela sta na nek način fizično ločena, vsebinsko in interesno pa seveda povezana, saj se programsko in vsebinsko dopolnjujeta. Porušeni objekti se odstranijo in se ob uspešno realizirani prenovi lahko kasneje spet postavijo na registriranih lokacijah. Vse pohodne površine so flakovane z domačim kamnom, položenim v travnate površine. Urejene parkirne površine ostanejo na svoji prvotni lokaciji, 200 m od naselja, na koncu prometnega kolovoza iz vasi Krn.

Za zaključek je treba ugotoviti, ne glede na negativen odziv pristojnih pri TNP, da je ta poskus vsaj dokazal pravilnost posegov, obnove in prenove z umeščanjem novih vsebin in programov, ki namesto propadanja zagotavljajo ohranjanje kulturne in naravne dediščine, pravzaprav novo rojstvo te dediščine. Pri tem pa se vseskozi spoštuje obstoječe, se ga ohranja in s tem ohranjanjem plemeniti.

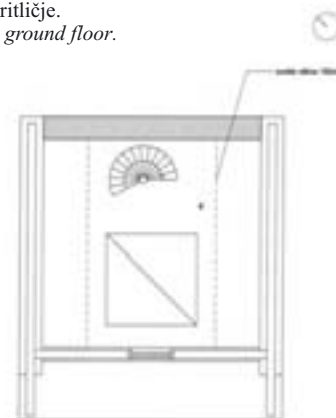
Slika 5: Situacija - Predlog prenove.
Situation - Renewal proposal.

Sliki 6,7: Staja - Obstoječe stanje.
Stable - Extant condition.

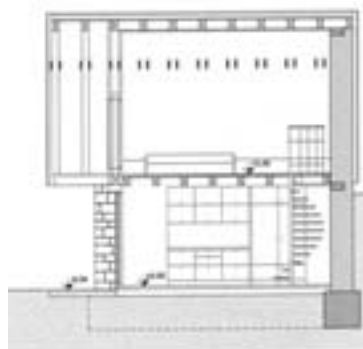
Slika 8: Apartma - pritličje.
Apartment - ground floor.

Slika 9: Apartma - podstrešje.
Apartment - attic.

Slika 10: Apartma - Prečni prerez.
Apartment - traverse section.

Slika 11: Apartma - Vzdolžni prerez.
Apartment - longitudinal section.

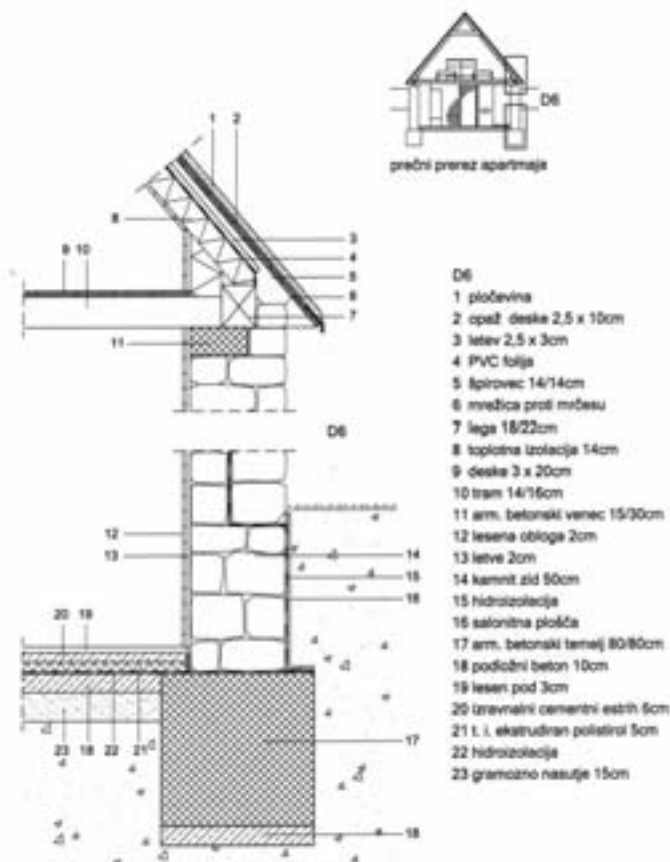
Slika 12: Obstoječa čelna fasada.
Former front facade.

Slika 13: Nova čelna fasada.
New front facade.

Sliki 15, 16: Vizualizacije.
Visualisation.

Slika 14: Apartma - Detajl stene.
Apartment - Detail of the wall.

Viri in literatura

- Mohorko, T., 2005: Prenova pastirskega naselja na planini Kuhinja, diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana
- Cevc, T., 1995: Planšarske stavbe v vzhodnih Alpah, zbornik razprav, SAZU, Ljubljana
- Guhl, W., 2002: Triglavski narodni park, gorski raj v Sloveniji, Mohorjeva družba, Celovec
- Richardson, V., 2001: New vernacular Architecture, Laurence King, London
- Flotow, P., 1999: Dach Details, K. Kramer, Stuttgart
- Slak, T., 2004: Vpliv zahtev potresno odporne gradnje na zasnovane konstrukcij v arhitekturi, magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana
- Brezar, V., 1990: Finalizacija in detajli, skripta, Univerza v Ljubljani FAGG, Ljubljana
- The Phaidon Atlas of Contemporary World Architecture, 2004: Comprehensive Edition,
- Planinska zveza Slovenije, 1992: Krnsko pogorje in Kobarid, 1:25.000, Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo, Ljubljana

prof dr Igor Kalčič
Fakulteta za arhitekturo
Univerza v Ljubljani
igor.kalcic@arh.uni-lj.si